

Pracovný list – literatúra – 1.A – Krátka epická próza

Epika – jeden z troch literárnych druhov, zakladá sa na **deji, rozprávaní príbehu, udalostí** v časovom slede, môže mať **veršovanú a neveršovanú podobu**.

Próza – neviazaná reč, literárny druh **podľa jazykovej formy, voľne plynúca reč, neviazaná zákonmi** rytmu ani inými vlastnosťami básnického prejavu. **Próza je usporiadaná do riadkov, odsekov a kapitol.**

Poviedka – epický žáner, malý až stredný rozsah, spracúva jednu udalosť, **má len jednu zápletku**, rozsahom **väčšie žánre od poviedky sú novela, román. Poviedka má** vyhranené postavy, charaktery sa významne nemenia. V rámci deja plní významnú úlohu rozprávač. **Neraz podáva príbeh v 1. osobe – ja forma.**

Vonkajšia kompozícia (v próze) – kapitoly – jednotky výstavby textu, neoznačujú sa číslami, názvom alebo sa neoznačujú; **diely** – väčší samostatný celok – **dilógia/trilógia...**

Vnútna kompozícia (v próze) – **expozícia (úvod), kolízia (zápleтка), kríza (vyvrcholenie), peripetia (obrat v deji), rozuzlenie (záver);**

Literárna postava – postava, ktorá **vystupuje v literárnom diele, reálna postava – historická postava, fiktívna postava – autor si ju vytvorí sám;**

1. Sylabotonický veršový systém

- z grec. sylabe = slabika tonos = prízvuk

- veršový systém **s ustáleným počtom slabík** a rovnakým umiestnením **prízvukov vo veršoch.**

- stopy tu podľa istých pravidiel tvoria **prízvučné (-) a neprízvučné (U) slabiky**

jamb (U-)

trochej (-U)

daktyl (-UU) prízvuk na prvej slabike, jednoslabičné slová sú neprízvučné.

2. Sylabický veršový systém: je veršový systém, ktorý je založený na **rovnakom počte slabík vo verši.**

Jeho znaky sú:

1. izosylabizmus (rovnoslabičnosť, grec. syllabe = slabika) – opakovanie veršov s rovnakým počtom slabík

2. výskyt združeného rýmu

vo verši.

3. intonačná prestávka v strede verša (dieréza – veršový predel), ktorá ho intonačne rozdeľuje na dve časti – dva polverše,

4. rytmicko-syntaktický paralelizmus – jeden verš jedna myšlienka

3. Vnútna kompozícia v próze: **téma/dej, postavy, prostredie**

4. Vonkajšia kompozícia v próze: **veta, odsek, text, kapitola, diel; + nadpis**

5. Lit. druhy: **Lyrika, Epika, Dráma**

6. lit. formy: **POÉZIA** – viazaná reč – písaná vo veršoch

PRÓZA – neviazaná reč

DRÁMA – dialogizovaná reč

7. Poviedka: je epický **žáner krátkeho rozsahu**. Hlavnými rysmi sú **jednoduchý dej** a **nemennosť charakteru** hlavnej postavy.

8. Rovina deja => dej sa vyvíja vďaka konfliktu, ktorý má niekoľko fáz je to text ktorý dokážeme prečítať.

1) **Expozícia:** úvod, oboznámenie s prostredím, dejom

2) **Kolízia:** zápleтка, zauzlenie deja,

3) **Kríza:** konflikt, stupňovanie, vyvrcholenie,

4) **Peripetia:** obrat, nečakané, spomalenie

5) **Katastrofa:** záver, riešenie konfliktu

9. psychologická novela: stredný epický žáner, rozsahom medzi poviedkou a románom

2 a viac dejových línií, príbeh je jednoduchý ale s vnútorným napätím, nečakaný prekvapivý dej, postavy prichádzajú do deja vyformovane- psychologická novela- zameriava sa na vnútro postáv.

10. Lyrika: lit. Druh, ktorý vyjadruje **pojmy, nálady, myšlienky autora**

11. lit. Postava: vystupujúca v literárnom diele. Nachádzame ju v epických a dramatických dielach.

12. Poézia: lit druh, ktorý charakterizuje **verš, strofa, rým, rytmus**

13. Próza- je písaná formou textu, nemá rým ani rytmus. Je to voľne písaná neviazaná reč

14. Rovina významu: čo chce autor povedať, autorovo poslanstvo.

15. Dráma: Literárny druh, kt. **má dialogickú podobu**, dej prebieha pred očami divákov, herci reprezentujú charakter divadelných postáv konaním i prehovorom (monológ, dialóg).

16. Krásna literatúra: je súborné **označenie pre beletriu a poéziu** . Na rozdiel od **odbornej a populárno-náučnej literatúry** sa zaoberá **abstraktnými** , niekedy aj vymyslenými pojmami.

17. Rým- zvuková zhoda na konci verša **1. Striedavý ABAB 2. Združený AABB 3. Obkročný ABBA**

4. Prerývaný ABCB

18. umelecká literatúra: krásna baletria môže vychádzať z reality, základom je fikcia plní estetickú funkciu

J.G. Tajovský- Maco Mlieč: druh- EPIKA, žáner- POVIEDKA, forma- próza

H. Gavlovič- Valaská škola: druh- LYRIKA, žáner- BÁSNICKÁ SKLADBA, forma- poézia

B. S. Timrává- Ťapákovci: druh- EPIKA, žáner- PSYCHOLOGICKÁ NOVELA, forma- próza

P.O. Hviezdoslav- Krvavé sonety: druh- LYRIKA, žáner- LYRICKÁ SKLADBA, forma- poézia

Jánošík- kladný, ľud. Hrdina/ Il'a kráľovná- záporná postava, fiktívna

1. Keď báčik z Chochol'ova umrie: Autor chcel podľa mňa čitateľa upozorniť, že klamstvo sa nevypláca. Chcel aby si uvedomil, že všetko ma svoje následky. A, že sa mám to všetko vráti.

a) ligotavé chvíle –epitetón

b) ohník – zdrobenina

c) Za čím sa v dial'ky rozletela? –básnická/ rečnícka otázka

d) láska silná ako puto – prirovnanie

e) letí, letí... – epizeuxa

f) Dunaj/Tatry – symbolizmus

g) hrajú sa vlny – perzonifikácia

lit. forma - poézia pretože je tam viazaná reč, strofa, verše, rýmy

lit. druh - epika, má dej

lit. forma - próza, pretože je tam neviazaná reč

lit. druh - epika, má dej príbeh

Veľká epická próza – román

Próza – literárny druh podľa jazykovej formy (neviazaná reč – súvislý text písaný v riadkoch za sebou – odseky – kapitoly – diely);

Epika – literárny druh podľa základného delenia – dejovosť, príbehovosť;

Veľká epická próza – ide o rozsahom veľké diela, reprezentantom tejto prózy je ROMÁN;

↓↓

Veľký epický žáner, najrozšírenejší žáner súčasnej prózy, prestížny žáner (čo sa týka obsahu, rozsahu, kompozičných a štylistických prostriedkov), dej je zložitý, postáv je veľa (hlavné a vedľajšie), vzťahy medzi nimi sú zložitú, postavy sa počas deja vyvíjajú...

Druhy románu:

a) podľa povahy deja: – reálne možný – skutočný príbeh, hoci ho vymyslel

autor, nepresahuje hranicu reality(realistický...)

b) podľa času deja: – minulosť – historický

– súčasnosť – súčasný

– budúci – utopický

c) podľa obsahu: rodinný, sociálny, životopisný, dedinský, detektívny,

dobrodružný, dievčenský, autobiografický, psychologický...

POSTAVY: a) fiktívna – vymyslená, vytvára ju autor

b) reálna – historická – s skutočnosťou existovala (kráľ...)

a) hlavná – zohráva v diele hlavnú úlohu, týka sa jej hlavná dejová línia, môže byť jedna alebo aj viac

b) vedľajšia – zohráva vedľajšiu úlohu, nie je vykreslená podrobne, v príbehu sa vyskytuje len občas, je súčasťou vedľajšej dejovej línie

Vonkajšia kompozícia románu:

– kapitola (očíslovaná/názov/ očíslovaná aj s názvom/neoznačená)

– diel (dilógia, trilógia, tetralógia, pentalógia...), každý diel je samostatný príbeh,

čitateľ môže/nemusí pokračovať v čítaní ďalšieho dielu;

Vnútorňá kompozícia (klasického) románu:

1. expozícia, úvod
2. kolízia, zápleтка
3. kríza, vyvrcholenie
4. peripetia, obrat v deji
5. rozuzlenie, záver

Súčasný román nedodržiava presnú kompozíciu, určite v ňom však nájdeme konflikty, nastolenie problému, riešenie.

Pásmo rozprávača, typy rozprávača

– **autorský** – vševediaci, rozvíja príbeh, opisuje, komentuje, uvádza reč postáv, zobrazuje prostredie. Pozera na všetky postavy s nadhľadom, vidí svoje postavy zvonka aj zvnútra, vyostruje konflikty medzi postavami. Rozprávanie je v 3. os. sg.

– **personálny (klasický)** – subjektívny, tiež vševediaci, ale zvyčajne sa sústreďuje len na jednu postavu, ktorá sa vyvíja v priebehu deja. Rozprávanie je v 3. os. sg.

– **priamy** – úlohu rozprávača prevezme jedna z postáv diela. Často prerozpráva príbeh v 1. os. sg., akoby ho on sám zažil = ja-rozprávanie. V tomto rozprávaní sonduje vnútro postavy – teda seba, dej je spomaľovaný opismi a úvahami.

– **oko kamery** – zachytáva vonkajšie znaky, črty, činy postáv; o vnútornom svete postáv vieme len z ich konania. Chýba tu vnútorný monológ, v ktorom sa prejavuje psychika postavy, nevieme, čo sa deje v duši postavy, čo si o udalosti myslí, postava si v duchu nič nehovorí.

– **nespol'ahlivý rozprávač** – Je to rozprávač v literatúre, divadle či filme, ktorého dôveryhodnosť a uhol pohľadu bol vážne narušený. Je to falošný rozprávač.